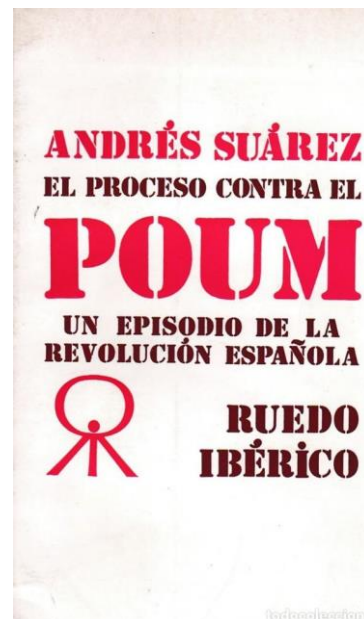

René Revol

Moskvarättegångar i Spanien

Ur franska tidskriften *Cahiers Léon Trotsky*, juli-september 1979

Julian Gorkins och Andrés Suárez' böcker¹ utgör en viktig dokumentation om stalinismens repression i den spanska republiken 1937 och 1938 och framför allt om hur rättegången mot ledarna för POUM planerades och iscensattes.² Gorkin var en av de huvudanklagade och hans vittnesmål har därför stort värde. Han bekräftar och utvecklar de analyser och slutsatser som POUM gjorde 1938 i en broschyr och som Andrés Suárez återger kompletterat med ett långt förord.*

¹ Julián Gorkin, *El Proceso de Moscú en Barcelona. El Sacrificio de Andrés Nin*, Barcelona, Aymá, 1973, 300 sid. Andrés Suárez, *El Proceso contra el POUM. Un episodio de la Revolución española*, Paris, Ruedo Ibérico, 1974. Julián García Gómez, alias Gorkin, 1901-1987, hade varit medlem av det spanska kommunistpartiet, PCE, och delegat vid dess sjätte kongress innan han i Moskva ledde den spanska underavdelningen inom Kominterns exekutivkommitté. Han var också chefredaktör för dess tidning *La Verdad*. Utesluten i november 1929. Samarbetade en tid med Vänsteroppositionen via *Agrupación comunista de Madrid*, närmade sig därefter Joaquín Maurín och *Bloque Obrero y Campesino*. Från bildandet av POUM i september 1935 var han partiets internationelle sekreterare. Dömd till fängelse i samband med rättegången men frisläppt efter nederlaget i inbördeskriget. Tog sig först till Frankrike och därefter till Mexiko, där han anslöt sig till socialistpartiet i exil. Andrés Suárez är den pseudonym som Ignacio Iglesias, 1912-2005, använde för detta arbete. Son till en ledare för gruvarbetarfacket i Sama de Langreo. Uteslöts ur kommunisternas ungdomsförbund 1930 och därefter aktiv inom Vänsteroppositionen. 1934 var han ansvarig för livsmedelsförsörjningen i den revolutionära kommittén i Sama de Langreo under Asturiaskommunen, ingick därefter i ledningen för POUM från 1935, redaktör för *La Batalla*.

² POUM, *Partido Obrero de Unificación Marxista*, bildades i september 1935 genom sammanslagning av flera olika organisationer, där de viktigaste bestod av *Bloque Obrero y Campesino de Catalunya*, som leddes av Maurín och *Izquierda Comunista* under Andrés Nin. [Om sammanslagningen, se [De spanska trotskisterna och grundandet av POUM](#) av Andy Durgan. Red]

* Se även lästipsen allra sist nedan. Där återfinns tidsdokument samt ytterligare texter som belyser repressionen mot anti-stalinister i Spanien under inbördeskriget, en del av dem utnyttjar källor vilka var okända när föreliggande artikel skrevs. – Red

Värdet i de båda böckerna ligger framför allt i att påminna läsaren om den stalinistiska repressionens omfattning. Det var otvivelaktigt den som dessa år hårdast drabbade det revolutionära avantgardet utanför Sovjetunionen. Listan över Stalins offer i Spanien är också lång: förutom Andrés Nin³, som vi återkommer till, kan nämnas Kurt Landau, en österrikisk revolutionär som anslutit sig till POUM, anarkisterna Camilla Berneri och Alfredo Martínez, Mark Rein, son till den ryske mensjevikedaren Abramovitj, trotskisterna Hans Freund (Moulin) och Erwin Wolf, Trotskijs tidigare sekreterare⁴, som samtliga blev bortrövade och mördade i det fördolda. Medan rättegången förbereddes⁵ avrättades inom armén medlemmar av POUM efter brådstörtade beslut i parodier på krigsdomstolar. Bland offren fanns förre krigskommissarien i Lérida, Marcial Mena, Jaime Trepas, fackligt aktiv lärare, Juan Trepas, tidigare sekreterare för Kataloniens enade skolsystem och José Maria Arenillas, en baskisk revolutionär, vars bror Franco för övrigt lät avrätta genom garottering.

De båda författarna framhåller de gigantiska ansträngningar som den internationella stalinistiska apparaten gjorde i detta syfte. Det spanska kommunistpartiet, PCE, hade bara en underordnad roll i en mer omfattande plan som dirigerades från Moskva. Under ledning av ”ryssar”, diplomater som Antonov-Ovsejenko, Rosenberg eller Haikiss⁶, torterare⁷ under ledning av Orlov, samt GPU:s internationella agenter som argentinarerna Codovilla, den bulgariske veteranen Minev alias Stepanov, ungraren Gerö alias Pedro, Ercoli eller Palmiro Togliatti med Alfredo som alias samt Vittorio Vidali⁸, etablerade sig GPU i den spanska

³ Om Andrés Nin, se sid. 138.

⁴ Om Berneri, se sid. 186. Alfredo Martínez, ledare för den frihetliga ungdomen i Katalonien, drivande tillsammans med POUM:s ungdomsorganisation JCI i revolutionära ungdomsfronten. Dödad under majdagarna. Den unge socialisten Mark Rein rövades bort i april 1937. Tysken Hans Freund, alias Moulin blev bortrövad den 2 augusti 1937. Om Erwin Wolf (född 1902) se Pierre Broué, ”Quelques proches collaborateurs de Trotsky”, *Cahiers Léon Trotsky*, n° 1. Wolf försvann efter sin officiella ”frigivning” den 13 september 1937.

⁵ Andrés Suárez ägnar ett längre kapitel åt den stalinistiska repressionen inom armén.

⁶ Vladimir A Antonov-Ovsejenko (1884-1938), ung officer som varit en av de mest framträdande under revolutionen 1905. Lierad med Trotskij i exilen från 1910. medlem av den revolutionära militärkommittén i Petrograd och en av ledarna för Oktoberresningen. Chef för Röda arméns politiska kommissariat, omplacerad 1923 på grund av att han tillhörde Vänsteroppositionen. Medlem av den förenade oppositionen, som han tog avstånd från 1928. I augusti 1936 krävde han dödsstraff för de 16 åtalade vid första Moskvarättegången. Strax efteråt utsågs han till generalkonsul i Barcelona. I augusti 1937 blev han hemkallad – efter att ha ”invalts” i ... folkkommissariatet för rättsliga frågor – arresterades kort därefter och avrättades några månader senare. Det finns inte mycket information om Haikiss, sannolikt var han GPU-agent. Lite senare skulle han dyka upp i Mexiko. Marcel Rosenberg hade inlett en karriär som diplomat i Berlin 1918 under Joffe.

⁷ Sid. 225-229 tecknar Gorkin porträtt av de som var främst ansvariga för tortyren, spanjorer och utlänningar, där dock märkligt nog namnet George Mink saknas.

⁸ Vittorio Codovilla (1894-1970), socialistisk aktivist i Italien. Emigrerade till Argentina 1912 och blev en av de viktigaste ledarna för kommunistpartiet där. 1924 kom han med i Kominterns centrala apparat och blev från 1932 representant för den i Spanien under namnet Medina. Han kom till Mexiko strax före Vidali, precis när planeringen av mordet på Trotskij pågick för fullt. S Minev (1893-194?), bulgar som studerade medicin i Schweiz. Från 1920 Kominterns ansvarige för en rad länder under olika pseudonymer (Lorenzo Vanini, Dr Chavaroche, Lebedev, Stepanov, osv.). I Spanien gick han under namnet Moreno. Det förefaller som om han ett tag var med i Vänsteroppositionen. Ernö Singer, alias Gerö, (1898-1970). Tillhörde från 1924 Kominterns apparat och åtnjöt GPU:s förtroende. Vistades flera gånger i Tyskland och Frankrike, därefter i Spanien där han i Barcelona gick under namnet Pedro. Var en av Moskvas representanter i ungerska regeringen efter andra världskriget och ett våldsamt tal av honom sägs delvis ha orsakat upproret i oktober 1956. Palmiro Togliatti, alias Ercoli, (1893-1964), juridikstuderande, medlem av socialistpartiet 1914, medlem av kommunistpartiet, PCI, 1921. Invald i centralkommittén 1922. Kommunistpartiets representant i Komintern, där han först var en av Bucharins protegéer. Vistades länge i Moskva. Kom till Spanien 1937 under namnet Alfredo och var i själva verket den som ledde den stalinistiska politiken där. Vittorio Vidali (1900-1983), medlem av PCI 1921, emigrerade därefter till USA, där han var aktiv under namnet Enas Sormenti och blev utvisad. Från 1928 var han en av de egentliga ledarna för det mexikanska partiet under namnet Carlos Contreras, innan han återkallades till Moskva, där han verkar ha vistats flera år. Under namnet major Carlos befann han sig i Madrid i juli-augusti 1936 då han blev en av grundarna av det berömda Femte regementet och, antagligen, en av de ledande inom

republiken, infiltrerade statsapparaten, armén, polisen, rättsväsendet. Inledningsvis fick de stöd och godkännande av alla dem som ville hitta ett effektivt sätt att återupprätta en borgerlig republik. Rättsapparaten anpassades till detta behov. För att organisera rättegången mot POUM upprättades en domstol för spioneri och högförräderi med fem domare, tre militärer och två civila utsedda av regeringen. ”Fientligt agerande mot republiken”, ”spridande av falska nyheter”, ”kritiska uttalanden om krigföringen eller om republikens auktoritet”, ”handlingar i syfte att försvaga den allmänna moralen, demoralisera armén eller sänka den kollektiva disciplinen” kunde räcka som åtalpunkter. Den siktade på att komma med alla sorters anklagelser mot revolutionärernas politik, som måste krossas. Precis som i den stalinistiska lagstiftningen i Sovjetunionen bestraffades ”medbrottslighet” och ”skyddande av kriminella” lika strängt som brottet i sig.

Samtidigt kunde den officiella och ”rättsliga” arsenal som iordningställt för en omfattande repression inte tillämpas hur som helst och framför allt kunde det inte ske över en natt. GPU tvekade därför inte att från allra första början upprätta ett eget parallellt repressivt system i Spanien, vilket skulle visa sig vara långt mycket mer effektivt och framför allt betydligt snabbare. En av förtjänsterna med Gorkins och Suárez´ böcker är att där noggrant anges vilka som svarade för tortyren, vilka som ledde den, var de hemliga fångelserna låg där man spärrade in, förhörde, torterade och mördade aktivister. Systemet åtnjöt uppbackning inom statsapparaten med en halvofficiell avdelning inom inrikesministeriet, ”Grupo de Información” eller ”Departamento Especial de Informaciones del Estado”, en avdelning för kontraspionage som i början av 1937 omvandlades till ett organ helt dominerat av GPU och vars olika högkvarter, t ex i Barcelona (Puerta del Angel n° 24, Paseo San Juan n° 104, Calle Montaner n° 321) av dem som lyckades fly betecknades som privata fångelser där man hamnade utan arresteringsorder. När regeringen i slutet av 1937 bildade SIM (Servicio de Investigación Militar), en polisavdelning inriktad på kontraspionage, tog GPU genast kontrollen över denna avdelning, som låg utanför försvarsministeriets domäner, anställde nära 6 000 och kontrollerade direkt sina egna fångelser och ”arbetsläger”.

Repression av denna omfattning kunde förstås inte komma till stånd på annat sätt än i form av en operation som var mer eller mindre identisk med Moskvarättegångarna, där man genom provokationer och olika sorters hopkok försökte visa att de fängslade var agenter åt Franco och Gestapo och nazistiska spioner. Det var så rättegången mot POUM organiserades: det gällde att sätta skräck i arbetarnas avantgarde genom att inför massorna smutskasta och kompromettera ett parti, som skulle kunna utmana PCE och bli en samlingspunkt för revolutionär omgruppering.

Från hösten 1936 skulle den stalinistiska apparaten i Spanien öppet tillkännage sina avsikter. I ett pressmeddelande den 27 november 1936 förklarade Antonov-Ovsejenko (Sovjetunionens generalkonsul i Barcelona) att [POUM:s tidning] *La Batalla* ”sålt sig åt den internationella fascismen” och den 17 december hette det i *Pravda*: ”I Katalonien har elimineringen av trotskister och anarko-syndikalister redan inletts: och den kommer att genomföras med samma kraft som i Sovjetunionen.” Ledningen för PCE och dess katalanska motsvarighet PSUC satte igång en systematisk förtalskampanj mot vad man kallade ”trotskisterna i POUM” – en organisation som förnekade att man skulle vara ”trotskistisk” – vilket gav en fingervisning om att huvudmålet under alla omständigheter var Trotskij.

GPU. Han var personligen inblandad i bortrövandet och mordet på Nin enligt vad bland andra den tidigare ministern och ledaren för PCE, Jesús Hernández, uppger i boken *Yo fué un ministro de Stalin*. Också Vidali kom till Mexiko strax efter Codovilla och hans namn nämndes i samband med det första attentatet mot Trotskij den 24 maj 1940 samt i flera andra mordhistorier.

Planerna på att utrota POUM, som hade varit omöjligt med de revolutionära stämningar som rådde under inbördeskrigets första dagar, blev möjliga efter vad som kallats ”majhändelserna” [1937], dvs efter misslyckandet för det spontana upproret bland arbetarna i Barcelona mot de reaktionära åtgärderna från republikens och stalinisternas sida. POUM varken önskade, utlöste eller ledde denna resning, även om man stödde och ”följde med” den. Nu skulle den avstanna i brist på ledning och detta skapade förutsättningarna för en stalinistisk motoffensiv. Det var uppenbarligen vad man räknat med genom att avsiktligt provocera fram konflikten: var det inte Rodríguez Salas, medlem av PSUC och folkskommisarie för den allmänna ordningen inom Generalitat i Katalonien, som försökt ockupera den telefoncentral som var i händerna på medlemmar av CNT utan att ha vare sig order eller fullmakt av den katalanska Generalitat-regeringen?

Omedelbart efter ”majdagarna” igångsattes den stalinistiska kampanjen. POUM anklagades för att ha ”underblåst ett uppror” med ”hjälp av italienarnas och tyskarnas hemliga polis”.⁹ Efter att ha lyckats få Largo Caballero, som var motståndare till varje form av repression av POUM, att avgå och bli ersatt med regeringen Negrín, som var beredd att genomföra den, skapade stalinisterna förutsättningarna för att förverkliga det som Suárez kallar ”stalinisternas kupp mot POUM den 16 juni”.¹⁰

Onsdagen den 16 juni arresterades Andrés på sitt kontor i POUM:s lokaler och fördes till okänd plats. Några timmar senare arresterades resten av POUM-ledningen och placerades i det officiella fängelset Cárcel Modelo i Barcelona. Först senare skulle man komma till insikt om en av orsakerna till att POUM på detta närmast löjeväckande sätt kunde bli av med hela sin ledning vid en enkel polisrazzia. Julián Gorkin avslöjar den roll som innehades av en GPU-agent, ”kaptenen” Léon Narvitj som hade tagit kontakt med POUM och presenterat sig som ”sympatisör”, närstående oppositionen i Ryssland. Därefter hade han systematiskt försökt upprätta en relation med Nin, som han samtalade med på ryska. Ledningen för POUM skulle också väl sent upptäcka att det var de foton provokatören tagit i all vänskaplighet i samband med sina besök, som gjort det möjligt för polisen att så snabbt identifiera alla!¹¹

Nu kunde två varandra kompletterande operationer inledas. Å ena sidan inriktade man sig på att med hjälp av provokationer och lögner fabricera ”bevis” för de fängslade POUM-ledarnas samarbete med fascisterna. Å andra sidan försökte man med tortyr pressa fram erkännanden av den huvudanklagade, Andrés Nin. För precis som GPU i Moskva haft behov av erkännanden av de knäckta gammelbolsjevikerna, behövde man nu erkännanden för att backa upp tesen om ”sammansvärjning” och ”förräderi”.

Det hela misslyckades emellertid och den viktigaste förtjänsten med Gorkins och Suárez´ arbeten är att de visar hur GPU:s polisoperation misslyckades i den meningen att rättegången mot POUM, när den till sist kom till stånd, inte blev den förväntade raka politiska rättegången.

I bakgrunden till rättegången mot POUM hittar man alla de inslag som ingått i Moskva-rättegångarna: påhittade poliser, provokatörer, hopkoppling med en verklig fascism, anklagelser om spioneri. Redan 1938 hade Iglesias i detalj gått igenom de påstådda ”bevisen” mot POUM:

– anklagelsen om att ha planerat ”upproret” i maj tillsammans med fascisterna. På denna punkt har inget material med anspråk på att utgöra bevis framkommit, även om Francisco

⁹ Gorkin, *a.a.*, sid. 3.

¹⁰ Suárez, *a.a.*, sid. 83.

¹¹ Gorkin, *a.a.*, sid. 229.

Antón vid mötet med PCE:s centralkommitté i november 1937 hävdade att ”det finns bevis för att planen var uppgjord mellan POUM och fascisterna”.¹²

– den detaljerade kartan. Detta var huvudelementet i provokationen och Gorkin går igenom det i detalj. I april 1937 hade polisen i Madrid avslöjat en ”falangistisk sammansvärjning” och arresterat en av de ”sammansvurna” vid namn Castilla. GPU:s hantlangare omvände honom via utpressning om hans anhörigas liv och löftet om att han skulle få behålla livhanken och kunna lämna landet om han gick med på att medverka i en provokation. Castilla bad då en av sina meningsfränder, arkitekten Golfín, att göra en ytterst detaljerad karta över Madrid med alla militära installationer, vapenförråd, osv. När uppdraget var utfört arresterade polisen Golfín och beslagtogs kartan. På baksidan tillade specialister ett meddelande i osynligt bläck som sades ha skickats från Palma de Mallorca till Francos högkvarter i Salamanca, där falangisterna försäkrades om att de kunde räkna med att ”N” skulle samarbeta. När dokumentet ”återupptäckts” och meddelandet dechiffrerats fastslog polisen kort och gott att ”N” var lika med Nin. Påståendet var lika grovt som mediokert. Det var ändå på grundval av detta ”bevis” som ledarna för POUM blev arresterade för ”samarbete” med falangisterna. Stalinisterna och undersökningsdomaren fortsatte de närmaste dagarna att hålla fast vid denna spionerianklagelse, trots att först Jaime Miravittles, folkkommisarie i Generalitat, och därefter justitieministern själv, Manuel de Irujo, avvisade ”dokument N” som en grov förfälskning. Golfín själv medgav visserligen att det var han som ritat kartan, men förnekade hela tiden att han känt till något om det meddelande som fanns på baksidan. Denna envishet skulle stå honom dyrt: de stalinistiska ministrarna agerade kraftigt i regeringen för att han inte skulle utväxlas mot fångar på Francosidan, utan avrättas. Som Julian Gorkin skriver, ”de döda kan inte tala”. Alberto Castilla däremot hade mer tur och GPU såg till att han fick komma till Frankrike.¹³

– andra försök gjordes också. I oktober 1937 publicerade polischefen i Barcelona, den inbitne stalinisten överste Burillo, ett meddelande där han uppgav att man just avslöjat en spioneriorganisation, som skulle stå i POUM:s tjänst.¹⁴ Mängden av detaljer i meddelandet och det osannolika i Burillos ”avslöjanden” förstörde omedelbart detta nya ”bevis”. Ingen myndighet skulle ta sig an det och det försvann också lika fort som det publicerats. Det blev också fallet med ”nyheten” om att POUM planerat ett attentat mot Joan Comorera, sekreterare i PSUC, eller den om att polisen hittat ett brev från advokaten Angulo till Gil Robles, då krigsminister, där POUM nämndes – problemet var bara att organisationen inte existerade vid den tidpunkten! Där fanns också ett förfälskat brev från en medlem i POUM, som man snabbt fick ta avstånd från, eftersom den stalinistiska pressen publicerat flera olika falska brev. GPU:s sista försök skulle också misslyckas. En av dess agenter hade i en falangistisk bokhandel i Perpignan lämnat en portfölj med dokument som handlade om spioneri och som på baksidan hade POUM:s stämpel. Några timmar senare gjorde polisen en husrannsakan, beslagtogs dokumenten och arresterade bokhandlaren, som fick veta att han måste ”erkänna” allt som polisen dikterade. Men bokhandlaren skulle ändra sig inför domaren och framför allt var ”dokumentet” – med POUM:s officiella stämpel på topphemliga spionagedokument – så föga övertygande att affären aldrig ledde vidare.

* * *

På detta vis försökte GPU och stalinisterna i Spanien i månader bevisa POUM:s ”förräderi”, att organisationens ledare samarbetat med fascisterna och ägnat sig åt förrädisk verksamhet,

¹² Suárez, ”Les prétendues preuves contre le POUM et ses dirigeants”, sid. 137-148.

¹³ Se artikeln av G Soria i *L'Humanité* där han kommenterar denna anklagelse om ”kontakt med fascisterna”.

¹⁴ Se nedan, sid. 205. [Hänvisning till artikel som i det aktuella numret av *Cahiers Léon Trotsky* handlar om de uttryck som ”lögnmaskinen” tog i det franska KP:s dagstidning *L'Humanité*. Denna ingår ej här]

utan att ändå kunna leda något i ”bevis”. Gorkin och Suárez hjälper oss att förstå varför de misslyckades.

Ibland har man framhållit rättsväsendets oberoende: domarna i den spanska republiken var inte lika fogliga som de sovjetiska och vägrade att använda de – uppenbart – falska bevis de försågs med. Men den förklaringen är ändå inte tillräcklig: för det första var rättsväsendet, precis som polisväsendet, fullt av lydiga stalinister, räddhågsna personer eller sådana man hade ”hållhakar” på. Vidare lydde domarna efter arresteringarna och lät, utan en skymt av bevis, åtala POUM:s ledare för ”förräderi”. Och sannolikt var de veckorna efteråt redo att avkunna domar. Men det hela drog ut på tiden: de POUM-ledare som arresterades den 16 juni 1937 skulle inte ställas inför rätta förrän ett år senare, i oktober 1938.

Gorkin har en förklaring till detta dröjsmål. Främst omfattningen av solidaritetskampanjen inom arbetarrörelsen och bland demokratiska krafter internationellt, vilket gjorde det möjligt att bryta tystnaden och avslöja polisoperationen, och framför allt att göra världsoinionen uppmärksam på frågan om skandalen kring Nins försvinnande. Denna kampanj gav i Spanien näring åt motståndet från arbetaraktivisterna, särskilt de som var medlemmar av POUM, och tvingade även ministrar och ansvariga bland socialisterna eller moderata krafter, från Irujo till Prieto¹⁵ att markera avstånd till stalinisterna och kräva, om än under försiktiga och välartade former, slut på GPU:s terror i Spanien.

Men den verkliga orsaken var en annan. Det fattades också i detta verk av hopkok själva kärnan i häxkonsterna, ”bekännelser”. Och GPU valde då att försöka få Nin att erkänna. Gorkin skildrar detaljerat de plågor denne utsattes för¹⁶ på basis av en rad vittnesmål, där det mest kända kommer från Jesús Hernández, f d sekreterare i PCE och minister vid tidpunkten.

Nin arresterades den 16 juni av poliser som stod under GPU:s kontroll eller direkta agenter åt denna organisation. Han fördes först till Valencia och sedan till Madrid. Under förundersökningen inför rättegången mot hans kamrater upptäckte en advokat i dossieren en handling, som senare skulle komma bort: protokoll från förhör den 18, 19, 20, 21 och 22 juni, utan någon angivelse av platsen – ett tecken på att poliserna och GPU:s män hoppades tvinga ur honom erkännanden som skulle få betydelse för utredningen av hans kamrater. Men Nin höll ut och erkände ingenting.

Han fördes då till vad man gott kan kalla ett spanskt Lubjankafängelse, en villa i Alcalá de Henares i närheten av Madrid. Det var där tragedin kom att utspelas. Trots värsta sortens tortyr, trots alla metoder som användes för att knäcka denne svårt sjuke man vägrade Nin att ge efter. Att han avled i händerna på den officiella polisen blev nu känt, inte bara av den socialistiske inrikesministern¹⁷, utan också runt om i landet. På husväggarna blir inskriptionerna fler och fler: ”Regeringen Negrín, var är Nin?” Stalinisterna replikerar med ”i Salamanca eller i Berlin”, men det lät inte övertygande. Ministrarna Irujo, Prieto, Zugazagoitia vände sig till Negrín och dennes stalinistiska bundsförvanter. Zugazagoitia lyckades få till stånd att överste Ortega, chef för säkerhetstjänsten och en av PCE:s nyrekryteringar, blev avpolletterad. Internationella undersökningskommissioner kom till Spanien. Nins motstånd gjorde honom mycket besvärande. Kunde man släppa en man som polisen överlämnat till de bödlar som utsatt honom för grym tortyr? Kunde man frige en man som skulle förvandlas till

¹⁵ Socialisten Indalecio Prieto, försvarsminister i regeringen Negrín, hade dittills varit en av kommunistpartiets mest solida bundsförvanter; den baskiske katoliken Manuel de Irujo var justitieminister.

¹⁶ Gorkin, *a.a.*, sid. 237-239.

¹⁷ Inrikesministern i Negríns regering, medlem av socialistpartiet PSOE, berättar i sina memoarer, som utkom första gången 1940, hur han lyckades driva igenom att överste Ortega skulle avpollettera. Samtidigt motiverar han att han inte själv avgick med att han trodde att Nin ännu var i livet och hoppades kunna hitta rätt på honom. (Julián Zugazagoitia, *Guerra i Vicisitudes de los Españoles*, Barcelona, tredje utgåvan, 1977, sid. 292-296).

en dundrande anklagelseakt? Beslutet blev: man skulle mörda Nin och försöka ge trovärdighet åt en version om att han försökt fly i samarbete med falangister och Gestapo.

Genom en rad dubbelkontroller kommer Gorkin till slutsatsen att Nin mördades kort efter att ha förts till Pardo i juli eller augusti 1937. Senare har andra hypoteser förekommit. Den senaste i en intervju i [veckotidningen] *Cambio 16*¹⁸ av Javier Jiménez, tidigare medlem i ungsocialisterna JSU och därefter PCE och idag företagare. Denne, som då var mycket ung, ingick i en av polisens specialbrigader under ledning av GPU. Han bekräftar vad som är känt om provokatören Castillas roll och den roll denne spelade för att tillverka ”bevisen” mot POUM. Han säger att en av medlemmarna i specialbrigaden, som han stött på i fängelset efter kriget, erkänt att han fört Nin från Alcalá de Henares till Valencia, där han fördes ombord på en båt till Sovjetunionen, där han till sist ska ha blivit dödad. Frågan är öppen. Eller snarare förblir den det tills de hemliga arkiven i Kreml har öppnats.*

För Gorkin råder i varje fall inget tvivel om en sak: man vet vem som förde bort och mördade Nin. Uppdraget utfördes på direkt order av GPU:s representant i Spanien, Nikolskij-Orlov, av dennes nära medarbetare, italienaren Vittorio Vidali, som i Spanien gick under namnet Carlos Contreras och som varit en av grundarna av Femte regementet. I en not antyder Gorkin att Vidali tidigare också mördat den kubanske kommunistledaren Juan Antonio Mella i Mexiko 1929 och att han senare skulle lägga till sina jakttroféer den svarte kubanske fackföreningsledaren Sandalio Junco på Kuba och den italienske anarkisten Carlo Tresca i New York, efter att 1940 först ha medverkat i planläggningen av mordet på Trotskij.¹⁹

Det var således Nins heroiska motstånd som skyddade medlemmarna av POUM och fick operationen ”Moskvarättegång” att misslyckas, förhindrade att POUM kunde jämföras med Gestapo och Falangen, samt tvingade regeringen att göra rättegången mot POUM:s ledning till en vanlig *politisk* rättegång. Stalinisterna fortsatte förstås kampanjen mot ”spionerna och förrädarna, fascisternas allierade”. Målet var att skapa förutsättningar för att döma ledarna för POUM till döden. Tusentals telegram skickades från armén strax innan rättegången skulle börja med krav på dödsdomar och president Negrín inkallade justitieministern och rättens ordförande för att vidarebefordra ”kraven från armén”. Men förgäves: rättegången blev enbart politisk.

I Andrés Suárez’ bok återfinns all dokumentation om den: de anklagades deklARATION och de handlingar som visar dess politiska karaktär, ”attacker mot republikens parlament som man (POUM) kräver avskaffande av ... kampanjer mot folkfronten ... oavbrutet förtal av de personer som ingått i olika spanska regeringar ... häftiga och flammande attacker på partierna i folkfronten ... en ständig önskan att splittra de båda stora landsorganisationerna CNT och UGT ... systematiskt förtal av de politiska ledarna i Ryssland”. Och det var på grund av sin politik, inte som ”spioner” och ”förrädare”, som ledarna för POUM dömdes till hårda fängelsestraff på mellan elva och femton år och där åklagarsidan och rätten framför allt stödde sig på den roll partiet spelat i Barcelona i maj 1937.

Utan att här gå in i detalj på de allmänna analyser Gorkin och Suárez gör av denna period, deras tankegångar och de slutsatser de kommer fram till, ser vi det som viktigt att här nämna att Kurt Landaus livskamrat Katja verkar ha gjort en bra sammanfattning av dem i den broschyr hon skrev efter frigivningen från fängelset i Barcelona:

¹⁸ ”Andrés Nin. El trotskista que se fué al frío”, *Cambio 16*, n° 305, 10/16 oktober 1977.

* Sådana uppgifter kom fram efter Sovjets sammanbrott. En del av dessa, bl a via en undersökning som 1992 utnyttjades av ett katalanskt TV-team för att göra en TV-dokumentär om fallet Nin. Detta redovisas närmare i artikeln [Mordet på Andreu Nin – hur gick det till?](#), se sid. 7 ff – *Red.*

¹⁹ Gorkin, *a.a.*, sid. 155-176.

Det ena vi kan förebrå oss är att vi ända till den 17 juni bara var några troskyldiga barn, som, trots Moskvarättegångarna, trots allt som skedde under majdagarna, inte förstått att stalinisterna inte längre var några politiska motståndare, utan gangsters redo att slå ned oss med alla medel.²⁰

* * *

En framställning av GPU:s försök att i Spanien åstadkomma en ”Moskvarättegång” vore emellertid ofullständig om den enbart ägnade sig åt den enda – om än avgörande – episoden med rättegången mot POUM. Den rättegången fick i själva verket en oväntad förlängning, åtminstone till formen, ett slags försök att göra om det hela, genom åtalen, bl a för mord, mot medlemmar av den ”bolsjevik-leninistiska” sektionen i Spanien, dvs de spanska trotskisterna.

Sambandet mellan de båda historierna är en klassisk provokatör, i detta fall kaptenen León Narvitj. Vi har tidigare pekat på att denne provokatör, som försökte vinna POUM-ledningens förtroende och hade åtskilliga sammanträffanden med Nin, inte vid denna tidpunkt tycks ha väckt några misstankar. Och även om han, enligt Gorkin, personligen spelade en viktig roll vid arresteringarna av dem, hade de varken misstänkt eller angivit honom. Han kunde därför, efter den 16 juni 1937, obehindrat fortsätta sin verksamhet som provokatör och nu inrikta sig på trotskisterna genom att ansluta sig till den lilla kärnan av bolsjevik-leninister i Barcelona, som vid denna tidpunkt leddes av Manuel Fernández Grandizo, alias Munis²¹, och italienaren Adolfo Carlini. (I detta sammanhang kan vi notera att POUM och gruppen *El Soviet* senare skulle anklaga den trotskistiska gruppen för att ha publicerat en hemlig dagbok *La Voz Leninista* med pengar som Narvitj stått för, dvs med medel av GPU, utan att samtidigt nämna att man själv varit först med att låta sig missbrukas av Narvitj.)

Men allt skulle förändras genom en slumpartad upptäckt av Juan Andrade, en fängslad ledare för POUM. Han har skildrat detta i en not som Michel Dreyfus hittat i Lefeuvres arkiv och som vi återger nedan. Andrade höll på att läsa en stalinistisk tidning i sin cell, och när han noga granskade ett foto av den stalinistiske översten Listers stab, upptäckte han till sin förvåning, och utan att det kunde råda något tvivel, ett välbekant ansikte, nämligen León Narvitj. Han bestämde sig genast för att varsko de kamrater som fortfarande befann sig på fri fot och de beslutade att undanröja denne provokatör vars händer var besudlade av Nins blod. Det var på så sätt som fyra män ur en aktionsgrupp i POUM på kvällen den 10 februari 1938 sköt kaptan Narvitj till döds på öppen gata.²²

Skulle POUM:s åtgärd – att avrätta provokatören – leda till att de påhittade anklagelser som höll på att stöpas mot trotskisterna omintetgjordes? Så blev det alls inte, och det var heller inte POUM:s avsikt. Mordet på Narvitj blev i stället utgångspunkten för en ny offensiv för att utrota den trotskistiska gruppen. Trots detta bakslag blev det ett gyllene tillfälle för GPU, ty även som död var Narvitj fortfarande användbar. Den 12 februari 1938 arresterades Munis och Carlini, anklagade för att ha mördat Narvitj.

Anklagelseakten mot trotskisterna i Barcelona – på åtta olika punkter sammanlagt – var daterad 10 mars av domstolen för spionage och högförräderi, men blev känd först den 2 maj. De arresterade anklagades för ”agerande mot republikens intressen” och sina ”kontakter med utländska element”. Tre av dem, bl a Munis och Carlini, stod anklagade för att ha ”mördat

²⁰ Katia Landau, *Le Stalinisme, bourreau de la révolution espagnole 1937-1938*, återutg. Spartacus, sid. 13.

²¹ *La Lutte ouvrière*, 2 december 1938. Manuel Fernández Grandis, alias G Munis (1912-1989) tillhörde Vänsteroppositionen sedan 1930. Han hade anslutit sig till ungsocialisterna i Madrid 1935, därefter återvänt till sin familj på Kuba. Återkom till Spanien med den första båten så snart inbördeskriget börjat.

²² Julián Gorkin, *Canibales Políticos*, sid. 243. Det är att notera att Gorkin 1973 inte upprepade denna uppgift, samtidigt som han lät förstå att Nin hade blivit ”hämnad”. Att det var medlemmar av POUM som dödade Narvitj har Juan Andrade bekräftat för Pierre Broué.

Léon Narvitj” och ”planerat mord på ledande politiker inom republiken” och riskerade dödsstraff. Hela affären bar regissörernas kännemärke.²³

Efter tio dagar, och framför allt hårda förhörsmetoder, kunde utredarna, som officiellt leddes av kommissarie Méndez, inregistrera en första framgång av betydelse: en av de åtalade ”erkände”. Den unge italienaren Luigi Zanon, son till en fascist och nytillkommen medlem av bolsjevik-leninisterna, hade gett efter för våldet, blivit skräckslagen och undertecknat en bekännelse där han inte bara sade sig ha bevittnat hur Narvitj mördades av Munis, utan också haft kännedom om ”order” från Fjärde internationalen till sina medlemmar i Spanien att ägna sig åt terrorism, attentat och väpnade strejker.

I anklagelseakten, och Zanons erkännande, omnämndes också att det på mordplatsen också funnits en icke identifierad tysk ”politisk kommissarie” känd under pseudonymerna Max och Joan. Detta togs aldrig upp med någon av de åtalade och – förutsatt att han verkligen existerade – det kan ha varit så att han var någon som man hade i bakfickan för den offentliga rättegången, där han hade fått spela rollen som ”Gestapoagent”.

Det hela såg alltså ut att gå vägen för GPU, men det skulle ta sig en helt annan vändning. Rättegången hade varit förannonserad att börja den 2 maj 1938 men uppsköts månad efter månad för att till sist fastställas till den 29 januari 1939. Under tiden hade en av de åtalade, Aage Kielso som var anställd på ett bageri, lyckats fly och det var möjligen han som kunde förse de kamrater som fortfarande befann sig i frihet med viktiga informationer om utredningen. Men framför allt hade den unge Zanon – som den konkurrerande trotskistiska gruppen *El Soviet* hunnit beteckna som ”agent för OVRA” och ”provokatör åt GPU” – ändrat sig under en konfrontation då det var meningen att han skulle ”förvirra” Munis genom sitt vittnesmål: plötsligt tog han tillbaka de erkännanden som han gjort under tortyr.²⁴ Och nu kunde en internationell kampanj inledas i Frankrike av POI och i USA av SWP.

Trots den behandling som de huvudanklagade utsattes för – Munis fick till och med vara med om en fingerad avrättning – intog de en beslutsam hållning gentemot ”förhørsledarna”, av samma slag som Munis tidigare gett prov på som vittne under rättegången mot POUM.²⁵ De medgav att de tillhörde Fjärde internationalen, uttalade sitt stöd för dess program, som inte hade något med ”terrorism” och ”individuella attentat” att göra, utan förespråkade en proletär revolution.

Det var orsaken till att månaderna gick även under denna rättegång utan att åklagarsidan lyckats producera den outhärliga ”Gestapoagenten” – Max-Joan eller någon annan – och utan att heller lyckas komma med minsta detalj om de många mord som trotskisterna skulle ha ägnat sig åt att planera!*

Den 26 januari 1939 tågade Francos trupper in i Barcelona och ”rättegången mot trotskisterna” stod inte längre på dagordningen. Fångar och fängvaktare hade flytt, var och en på sitt sätt. I februari hade Munis tagit sig till Frankrike, Carlini lyckades göra det först flera månader senare, med stora besvär. Bolsjevik-leninisterna i Barcelona hade slunkit ur GPU:s klor.

²³ *La Lutte ouvrière*, 5, 12 och 19 maj 1938. Domenico Sedran, alias Adolfo Carlini (1905-1993), tidigare medlem av Oppositionen i Italien. Fram till 1936 medlem av POI i Marseille.

²⁴ *Ibidem*, 23 september 1938.

²⁵ Trotskistiska tidningar runt om i världen uttryckte med rätta sin stolthet över Munis’ vittnesmål, som Gorkin bara nämner i korthet, sid. 263.

* Se även [Rättegången mot de spanska bolsjevik-leninisterna](#) av Augustín Guillamón – *Red*

Så slutade GPU:s andra misslyckade försök att organisera en ”Moskvarättegång i Spanien”. Från och med nu skulle trotskister och medlemmar av POUM få ha att göra med Francos torterare och bödlar.²⁶

Dokument: Affären Léon Narvitj²⁷

I början av 1937 tog denne individ, Léon Narvitj, kontakt med vår sektion i Madrid. Han förklarade att han var kommissarie i de internationella brigaderna och att han där bildat en grupp sympatisörer till POUM. Då vår partikongress var nära förestående hade han önskemålet att få vara med där som representant för ”POUM:s celler i de internationella brigaderna”.

Han kom till Barcelona och tog kontakt med verkställande utskottet i mitten av maj. Han hade ett introduktionsbrev från kommittén i Madrid: det var orsaken till att vi inte hade några miss-tankar mot honom. Vi trodde att kamraterna i Madrid hört sig för beträffande honom innan de gav honom sitt förtroende. Först tog han kontakt med mig och jag förde honom vidare till Nin, som talade ryska. Efteråt frågade jag Nin vad han tyckte och han sade att han fått ett bra intryck.

Under vistelsen i Barcelona hade Narvitj mycket få kontakter med verkställande utskottet. När han kom dit stannade han inte särskilt länge. Han växlade några ord med oss och därefter gick han in till internationella sekretariatet för att samtala med andra utländska kamrater. Han hade en tjugig kamera och under förevändning att samla minnen tog han foton av Nin, Landau och andra utländska vänner. Egentligen gick denne person mer eller mindre obemärkt förbi, han hade inte mycket kontakter med partiet och visade inget större intresse för politiska frågor.

På morgonen den 17 juni 1937 då jag blev arresterad och förd till polisprefekturen i Barcelona fick jag av kamrat Katia Landau, som också satt där, veta att de poliser som gripit henne, och även letade efter Kurt, hade visat henne samma foto som Narvitj tagit några veckor tidigare. Jag förstod genast att han var provokatör och vi varskodde hela partiet.

I fängelset i Valencia i mitten av augusti satt vi och läste veckotidningen *Etampa* och såg då ett *foto* där av Listers stab. I första raden upptäckte vi Léon Narvitj. Trots att vi inte längre hyste några tvivel på att han var GPU-agent bekräftades nu alla våra misstankar. Under tiden hade våra kamrater i Madrid gjort nya efterforskningar och kommit fram till att denne man var provokatör.

Jag drar mig till minnes att verkställande utskottet i mitten av september till oss i fängelset i Valencia skickade ett brev från ”OGA”, där det stod att Léon Narvitj befann sig i Paris och hade tagit kontakt med trotskisterna. ”OGA” begärde en fullständig rapport om vad denne person haft för sig. Det gjorde vi omedelbart och jag tror att ”OGA” fick iväg den till Naville och andra trotskister där.

Narvitj och trotskisterna i Barcelona

Alldeles i slutet av 1937 dök Léon Narvitj upp i Barcelona igen. Han gick med i den lilla trotskistiska gruppen där, tillsammans med en annan person som var officer i internationella brigaderna och även han GPU-agent. De båda påstod sig ha organiserat starka grupper i internationella brigaderna. De förfogade över stora penningssummor, som de samlat ihop i

²⁶ Bland de anklagade vid ”Moskvarättegångarna” i Spanien, och som snabbt drabbades av repressionen, kan nämnas den gamle katalanske kommunisten Daniel Rebull Cabré, alias David Rey, (1890-1959). Han dömdes till döden av Francosidan, men blev senare benådad. Vidare Juan Andrade Rodríguez (1897-1981), en av pionjärerna inom det spanska kommunistpartiet, dömd till straffarbete av militärdomstolen i Montauban, och trotskisten Carlini, som deporterades till Tyskland ...

²⁷ Lefeuvre-arkiven, BDIC, Nanterre

brigaderna. Under lång tid skulle hela den trotskistiska organisationen i Spanien livnära sig på dessa GPU-pengar. Man publicerade tre nummer av sin tidning och [...] ²⁸ levde på stor fot med dessa pengar. Fullt logiskt innehöll den bolsjevik-leninistiska tidningen nästan bara artiklar som attackerade POUM, som vid denna tid var som hårdast drabbad av repressionen.

De allra sista dagarna i januari och början av februari 1938 hittades utanför Barcelona kroppen efter GPU-agenten Léon Narvitj. Okända gärningsmän hade hämnats Nin och Landau. GPU och SIM ansåg att det var trotskisterna som utfört dådet. Sammanlagt sju personer arresterade. Samtidigt satte man också stopp för tryckningen av tidningen. Och det innebar sammanbrottet för hela den bolsjevik-leninistiska organisationen i Spanien.

J A ²⁹

Personuppgifter

Freund, Alias Moulin (1912-1937)

Hans David Freund föddes den 12 mars 1912 i den lilla tyska staden Benzlau i en småborgerlig judisk familj. 1933 tvingades man emigrera till Israel. Redan som mycket ung närmade han sig kommunismen, som han ansåg vara enda alternativet till nazismen. Han var medlem av ungtkommunisterna och i början av 1930-talet deltog han i en organiserad resa till Sovjetunionen, som han återvände från djupt anti-stalinistisk.

Vi vet inte när han anslöt sig till trotskisterna. Sannolikt skedde det i Berlin, dit hans familj flyttat efter att ha lämnat Benzlau. Han lämnade Tyskland 1933 och studerade i minst ett år vid Oxford, där han höll på med en doktorsavhandling i sociologi. 1934 var han i Genève och i den schweiziska polisens rapporter uttrycks oro för det inflytande han skaffat sig i lokalgruppen av socialistiska studenter, där han bildat en trotskistisk fraktion. Han var också medlem av MAS, en trotskistisk organisation i Schweiz, men tycks även ha haft nära kontakter med JSR i Frankrike. I Genève hade han kontakter med italienska anarkister i gruppen kring Bertoni.

1936 lämnade han Genève och begav sig till Frankrike. Sannolikt deltog han i den s k Genèvekonferensen i Salle Pleyel i Paris, där man beslutade att bilda ”Rörelsen för Fjärde internationalen”. I början av september 1936 befann han sig i Spanien, där han i flera veckor arbetade med radiosändningar på tyska från POUM:s radiostation i Madrid och verkar ha haft kontakter med personer sympatiskt inställda till Fjärde internationalen i POUM:s organisation i Madrid. Han var nära att bli avrättad för ”trotskistisk propaganda” vid Guadarramafronten, dit han åkt som journalist, och skickade artiklar till SIP och Fjärde internationalen. I januari 1937 deltog han POI:s andra kongress i Paris, där han gjorde inlägg om den spanska revolutionen. Månaderna därefter var han aktiv i Barcelona där han arbetade med att ena rivaliserande grupper av ”bolsjevik-leninister”, den ”officiella” under Munis, som erkändes av Internationella sekretariatet och gav ut *La Voz Leninista*, och den under italienaren Fosco, som var knuten till Raymond Moliniers PCI, som gav ut *El Soviet*. Han tog kontakt med oppositionella anarkister i gruppen *Los Amigos de Durruti*, som han verkar ha påverkat i samband med majdagarna då han dagligen samarbetade med deras ledare.

GPU spårade snabbt upp honom som en av bolsjevik-leninisternas främsta ledare i Spanien – George Mink skröt med att han snart skulle ”ta hand om honom”. I flera månader efter majdagarna lyckades han ändå undkomma för att till sist gripas av dem den 2 augusti i samband

²⁸ Det maskinskrivna originalet innehåller ett tomrum, som fyllts i med handskrift och som vi inte lyckats tolka.

²⁹ Helt uppenbart Juan Andrade.

med vågen av repression i Barcelona. Freund försvann spårlöst, troligen mördades han i ett av GPU:s ”privata fängelser”, om man får tro uppgifter som nått hans familj.

I den internationella trotskistiska rörelsen var han kände under pseudonymerna *Winter* och *Moulin*.

Kurt Landau (1903-1937)

Kurt Landau föddes i Wien 1903. Han började som lejondomptör på cirkus. 1921 gick han med i det österrikiska kommunistpartiet. Han blev snabbt distriktssekreterare i Wien och uppvisade sympatier med Bordiga.

1925 var han ansvarig för agit-prop-avdelningen i det österrikiska partiet och redaktör för *Die Rote Fahne* i Wien. Mötet med Victor Serge fick honom att närma sig Vänsteroppositionen och Trotskij. 1926 bildade han tillsammans med Josef Frey ett oppositionsblock, som ledde till uteslutning ur partiet. I april 1928 bröt han med Frey och bildade en egen oppositionell organisation. Trotskij, som hade brevkontakter med honom, ansåg att han skulle lämna Wien, där han fastnat i fraktionsuppgörrelser, och installera sig i Berlin, vilket han gjorde i september 1929. Han hade då en viktig roll vid bildandet av den enade tyska vänsteroppositionen 1930 och vid konferensen i april 1930 blev han medlem av den första internationella byrån.

Efter en konflikt med Oppositionens grupp i Sachsen gick han till häftig attack mot Internationella sekretariatet och mot Trotskij och vid brytningen, den 1 juni 1931, tog han med sig ett stort antal medlemmar och tidningen *Der Kommunist*. Han inriktade sig på att samla de vänsteroppositionella som motsatte sig Trotskijs analyser. När Hitler kommit till makten i Tyskland emigrerade han till Frankrike, där han gav ut *Der Funke*.

När den Internationella vänsteroppositionen och Trotskij bestämde sig för att bilda Fjärde internationalen riktade han stark kritik mot detta och fortsatte med inriktningen att förändra Komintern och få till stånd ett ”nytt Zimmerwald”. Från 1934 arbetade han i hemlighet med den opposition som bildats i det franska partiet kring André Ferrat och Georges Kagan och medarbetade i deras tidning *Que Faire?* under pseudonymen *Wolf Bertram*.

I oktober 1936 anlände han till Barcelona och tog kontakt med POUM, som införlivade honom med sitt internationella sekretariat och tidningen *La Batalla*, där han använde signaturen *Spectator*. Han var för POUM:s medverkan i den katalanska regeringen och kritiserade häftigt Trotskijs syn på Spanien, samtidigt som han var motståndare till ”högerflygeln” inom POUM, som han betecknade som ”undergrävande”.

GPU:s mördare var på jakt efter honom. Den 23 september 1937 föll han i deras händer och skulle inte återses levande.

Rosalio Negrete (1904-1969)

Namnet Rosalio Negrete förekommer ofta när stalinistiska journalister räknar upp ”trotskist-fascistiska” agenter i Spanien. En del trotskistiska tidningar har dessutom energiskt förnekat att man haft några som helst kontakter med henne.

I själva verket var Rosalio Negrete den pseudonym som amerikanen Russell Blackwell använde, först i Mexiko och sedan i Spanien. Han var född 1904 och gick med i kommunistpartiet i USA på 1920-talet. Han skickades till Mexiko – där han under tid samarbetade med Vittorio Vidali, som då gick under namnet Arturo Sormenti – och ledde där Röda pionjärerna. Han kom i kontakt med tidningen *The Militant* och gick över till Vänsteroppositionen. I

Mexiko bildade han den första kärnan av denna opposition i det mexikanska kommunistpartiet, vilket ledde till att den mexikanska polisen såg till att han blev utvisad.

Efter återkomsten till USA var han först aktiv i CLA [Communist League of America], där han ansvarade för kontakterna med spanska och latinamerikanska medlemmar, därefter i WPUS [Workers Party of the United States]. Han tillhörde där den fraktion som leddes av Hugo Oehler och som var motståndare till entrism i socialistiska organisationer. Sedan denna fraktion brutit med WPUS var han med om att bilda Revolutionary Workers League.

Han blev skickad till Spanien av denna grupp och kunde 1937 liera sig med José Rebull, som då var drivande i Barcelona i den grupp som kallades "Cell 72" och som var motståndare till den politik POUM:s ledning stod för.

Han arresterades av republikens polis men frigavs efter en energisk kampanj i USA. 1938 arresterades han igen på den båt, som skulle föra honom till USA. Han tillbringade ytterligare några månader i fängelse innan han frigavs, denna gång för gott, sedan USA:s regering ingripit.

Fram till sin död 1969 tillhörde han olika socialistiska grupper.

Andreu Nin (1892-1937)

Andreu (ofta används den kastilianska formen Andrés) Nin Pérez föddes i Vendrell (Tarragona) 1892. Han fullföljde sina studier i Barcelona och blev lärare i en privatskola, ett yrke som han lämnade 1914 för att ägna sig åt journalistik. 1911 gick han med i ungsocialisterna, blev sekreterare i deras grupp i Barcelona och engagerade sig aktivt i politiken. Vid flera tillfällen satt han fängslad.

Som sekreterare i de fria yrkenas fackförening inom CNT dömdes han 1920 till sex månaders fängelse. Sedan de främsta ledarna i denna organisation blivit arresterad utsågs han till nationell sekreterare. I maj 1921 ledde han den delegation som for till Moskva i samband med bildandet av Röda fackföreningsinternationalen. Han stannade kvar där som sekreterare i den organisation, blev medlem i bolsjevikpartiet – invald i sovjeten i Moskva –, gifte sig med en rysk partikamrat och utförde flera uppdrag för Kominterns räkning; i Berlin 1922, i Italien 1925, i Frankrike 1926. Från 1923 tillhörde han Vänsteroppositionen och från 1926 dess "internationella utskott". 1927 blev han utesluten ur det ryska partiet, utvisades från Sovjetunionen 1930 och återvände till Spanien i slutet av detta år.

Han anslöt sig nu till den Internationella vänsteroppositionen och den nybildade spanska sektionen. Inledde en längre brevväxling med Trotskij. De allt större meningsskiljaktigheterna mellan de båda ledde 1933 till en brytning och brevväxlingen upphörde. Nin motsatte sig att trotskisterna skulle gå med i socialistpartierna och bekämpade Trotskijs förslag i den riktningen. När *Izquierda Comunista*, som Nin ledde, gick samman med *Bloque Obrero y Campesino* i Katalonien för att bilda POUM, vägrade han att där etablera sig som fraktion för Fjärde internationalen. Detta blev ytterligare en etapp i brytningen med Trotskij och dennes internationella organisation. En brytning som fullbordades när POUM i januari 1936 ställde sig bakom "vänsterkrafternas" valprogram – en folkfront innan begreppet uppstått.

Politisk sekreterare i POUM och dess främsta språkrör, sedan Maurín arresterats i början av inbördeskriget. Nin företrädde sitt parti de antifascistiska milisernas centralkommitté i Katalonien och när den upplösts, vilket han gick med på, i den katalanska regeringen som justitieminister. Även om motsättningarna till Trotskij fortsatte att vara djupa föreslog han ändå att denna skulle ges asyl i Katalonien och fördömde kraftfullt Moskvarättegångarna. Den 16 juni 1937 greps han av poliser från Madrid och sedan hållen i ett av GPU:s privata

fängelser. Redan den 25 juni talade *Mundo Obrero*, kommunistpartiets huvudorgan, om ”att banditen Nin flytt”. I själva verket, om man får tro Jesús Hernández, blev han avskyvärt torterad och slutligen dödad av de bödlar, som leddes av den italienske mördaren Vidali, i Spanien känd som Carlos Contreras eller major Carlos.³⁰

Godfredo Rosini (1899-1937)

Godfredo Rosini, filosofilärare, från Salerno. 1926 var han en av de ansvariga ”interregionalt” i det underjordiska kommunistpartiet under fascismens stövel. Arresterad och avtjänade flera år i fängelse, där han, enligt vad han senare uppgav för sina brasilianska vänner, fick kontakt med Antonio Gramsci. Efter att ha frigivits flydde han från Italien under för oss okända omständigheter. Han emigrerade till Brasilien där han genast anslöt sig till Vänsteroppositionen.

Hans erfarenheter av kampen mot fascismen gjorde honom till en respekterad kamrat i ett läge då de fascistiska Grönskjortorna började växa fram där. Godfredo Rosini var en outtröttlig förespråkare för en proletär enhetsfront mot fascismen, framför allt i veckotidningen *Uomen Livre* (Den fria människan), som utgavs som ”antifascistisk” tidning av aktivister från olika organisationer inom arbetarrörelsen.

Arresterad 1935 efter Getulio Vargas statskupp och utvisad från Brasilien. Fördes ombord på ett lastfartyg med Italien som destination för att där överlämnas till den fascistiska polisen. När fartyget gick i hamn i Barcelona lyckades han fly och kunde gömma sig tack vare stöd av arbetaraktivister.

Befann sig i Barcelona vid inbördeskrigets utbrott och deltog först i gatustriderna där och sedan i striderna vid fronten i Aragonien, där han blev sårad. På sjukhuset upplevde han en kärlekshistoria med en sköterska av ryskt ursprung. När han lämnade sjukhuset begav han sig till ett möte med henne och var därefter försvunnen för gott. Hans kamrater i Brasilien fick veta att han sannolikt förts ombord på ett sovjetiskt fartyg och förd till Sovjetunionen, sannolikt i syfte att förbereda en ”rättegång” mot honom.

Översättning (från franska): *Björn Erik Rosin*

Lästips

På marxistarkivet finns en hel del texter som handlar om repressionen under inbördeskriget, särskilt mot POUM. Se [Repressionen mot anarkister och POUM under spanska inbördeskriget](#) av B Bolloten och [Mordet på Andreu Nin – hur gick det till?](#) av Martin Fahlgren.

Tidsdokument: [Processen mot POUM – Artiklar ur Folkets Dagblad och Arbetare](#) innehåller artiklar om rättegången mot POUM som publicerades i den antistalinistiska pressen, samt [Processen mot POUM - Artiklar ur Ny Dag \(SKP:s dagstidning\)](#) motsvarigheten i det stalinistiska svenska kommunistpartiets huvudorgan.

Om den kontroversielle figuren Orlov som nämns ovan har det kommit ut flera böcker under senare år. Bland dessa kan nämnas hans memoarer *The March of Time* (2004), samt biografierna *Deadly Illusions* av John Costello & Oleg Tsarev (1993) – utdrag ur denna bok finns i den ovannämnda artikeln ”Mordet på Andreu Nin ...” – och *Stalin's agent: the life and death of Alexander Orlov* av Boris Volodarsky (2015).

³⁰ Om Nin se även [Rättvisa åt Andreu Nin](#) och [Mordet på Andreu Nin – hur gick det till?](#) av Martin Fahlgren.
Red

